
Література:

1. Проект Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” № 9055 від 06.09.2018 р. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557.

*Ю. М. Жмур,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузових юридичних дисциплін
НПУ імені М.П. Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Правовий статус дитини регулюється різними міжнародними актами, а саме: Загальна декларація прав людини (1948), Декларація прав дитини (1959), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Конвенція про права дитини (1989), Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (1975).

Діти-це наше майбутнє, яке потрібно всіляко захищати. Це безцінний скарб. До дітей варто відноситися, як до найціннішого. Народжуючись і зростаючи, діти, як повноправні члени нашого суспільства, повинні засвоювати найважливіші моральні норми, такі як: не вбий, не вкрати, не ображай. Діти, як губки вбирають те середовище в якому живуть, навчаються, існують, а їх поведінка – це певна модель, яку вони переймають від своїх батьків, опікунів, друзів, товаришів. Не всі діти здатні засвоїти певні правила поведінки, які встановлює соціум і держава, що часто призводить до протистоянь між неповнолітніми та суспільством. Але ще страшнішим є те, що багато дітей навіть розуміючи, наприклад, що красти це погано, не можуть зупинитися перед спокусою, адже не розуміють які наслідки, їх чекають в майбутньому. Досить часто дитина вчиняє злочин, наприклад крадіжку, через різні причини. Одна дитина банально бажає вести маргінальний спосіб життя, аби отримати все і одразу: бажання мати дорогий телефон, одяг, гарне взуття, але при цьому не має бажання навчатися, або працювати. Адже під час зростання перед очима такої дитини були батьки чи друзі, які показували не вірний приклад. А інший підліток краде, бо це єдиний спосіб не вмерти з голоду, адже проживає він з батьками-п’яницями чи наркоманами. Тому в кожному конкретному випадку, при призначенні покарання, потрібно розбиратися досить детально, аби не зіпсувати дитині все її майбутнє життя.

На сьогодні проблема злочинності неповнолітніх постійно привертає особливу увагу вчених, юристів, правоохоронців та практиків. Це пов'язано з тим, що неповнолітні завжди визнавалися злочинцями певної категорії, можна сказати привілейованої, проте в наш час неповнолітні – це й одна з найбільш кримінально уражених верств населення в умовах соціальних перетворень та в умовах гібридної війни. Тобто – з однієї сторони неповнолітній може вчинити злочин і при цьому відповідно до Ч. 2 п. 3 Ст. 66 КК України – це буде обставиною, що пом'якшує покарання, проте вже завтра неповнолітній сам може перетворитися на потерпілого від злочину і такі дії, вчинені щодо малолітнього будуть вважатися обставиною, що обтяжують покарання відповідно до Ч. 2 п. 6 Ст. 67 КК України [1, с. 30].

Раніше діапазон злочинів, вчинених неповнолітніми – це в основному дрібні крадіжки, хуліганські дії, а тепер неповнолітні беруть участь у складі злочинних організацій, зґвалтуваннях, грабежах, у розповсюдженні наркотиків та в незаконному користуванні зброєю і боєприпасами тощо. Варто додати, що серед неповнолітніх, які вчиняють злочини не абияке місце займають дівчата.

До числа важливих спеціальних заходів з попередження злочинності неповнолітніх відноситься кримінальна відповідальність, яка є одним із способів реакції суспільства на протиправну поведінку неповнолітніх.

Кримінальна відповідальність, як і кожен вид юридичної відповідальності ґрунтується на конституційному принципі законності. Таким чином, кримінальній відповідальності і покаранню підлягають лише особи, визнані винні у вчиненні злочину. Ніхто не може бути визнаним винним у вчиненні злочину, а також підданий покаранню, окрім, як за вироком суду і відповідно за законом Ч. 2, Ст. 2 КК України. [2, с. 6].

Аналізуючи Кримінальний кодекс України, зустрічаємось із поняттям “неповнолітній” (в законі виділено окремих 15 розділ “Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх”). Ці норми, поряд із положеннями окремих статей, створюють законодавчу базу кримінально-правового захисту та відповідальності неповнолітніх. Кримінальний закон не відмовився від використання в своїх нормах ще одного терміну – “малолітній”. Наприклад, “вчинення злочину щодо малолітнього” – є обставиною, яка обтяжує покарання (п. 6 Ст. 67 КК). Згідно з Ч. 2 Ст. 136, кримінальному покаранню підлягають особи, котрі “не надали допомоги малолітньому, який за відомо перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан дитини належним установам чи особам”. Ще в низці інших статей використовується це поняття, однак чіткого визначення, кого розуміють під поняттями “малолітній” та “неповнолітній”, закон не містить.

Також у Кримінальному законі поняття “малолітній та неповнолітній” зустрічаються у багатьох значеннях: малолітній, малолітня особа, неповнолітній, неповнолітні ... тощо [3].

Як уже зазначали, поряд із загальними положеннями, Кримінальний Закон передбачає певні особливості кримінальної відповідальності для неповнолітніх. Це стосується: Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності або покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру, видів покарань, які застосовуються до неповнолітніх, а також звільнення неповнолітніх від відбування покарань. Встановлюючи такі особливості, законодавець перш за все звертає увагу на психологічний стан дітей у такому віці. Адже неповнолітні ще не мають життєвого досвіду, знань, умінь пристосовуватись до життя, колективів, їх психіка ще досить хитка і залежить від різних чинників впливу. В такому віці неповнолітній не здатен адекватно оцінювати взагалі свої вчинки. Варто додати, що до неповнолітніх можуть застосовувати лише ті покарання, які передбачені в Ст. 98 КК України. Якщо ж санкція Особливої частини певної статті передбачає інше покарання, яке не може бути призначене неповнолітньому – суд зобов’язаний вибрати для неповнолітнього покарання, яке передбачено Ст. 98 КК. Отже Ст. 98 КК передбачає для неповнолітнього такі види покарань: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк, також до неповнолітніх можуть застосовуватись й додаткові види покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [4, с. 57].

Так, як кримінальне покарання має особистий характер, то і штраф призначається неповнолітньому лише у випадках, коли він має власний дохід, чи майно і може самотійно його сплатити. Ні батьки, ні опікуни, ні хтось інший не може сплатити штраф за неповнолітнього. Штраф може застосовуватись, як і основне, так і додаткове покарання. Розмір штрафу встановлюється судом, в залежності від тяжкості вчиненого злочину. Проте максимальний розмір штрафу для неповнолітнього не може перевищувати 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо ж неповнолітній не може сплатити штраф, або сплатив лише половину, а решту не може заплатити, то за таких умов суд може призначити громадські роботи. Ст. 100 КК передбачає громадські та виправні роботи, як вид покарання для неповнолітніх. Проте навіть у цьому виді покарання існують певні обмеження. Ч. 1 Ст. 100 КК зазначає, що громадські роботи можуть призначатися лише особі, яка на момент вчинення злочину досягла 16 річного віку. Ч. 2 Ст. 100 КК так само вказує, що виправні роботи також можуть призначатися неповнолітньому, який досяг 16 річного віку. Такі покарання у порівнянні з покараннями для дорослих осіб є менш суворими.

Ще одним видом покарання є арешт Ст. 101 КК це одне з покарань, яке пов'язане із ізоляцією неповнолітнього від суспільства. Арешт призначається особам, які досягли 16 річного віку і строк його не повинен перевищувати 45 діб. Звісно ж такі неповнолітні відбувають дане покарання окремо від дорослих, з покращеними умовами перебування в спеціальних установах. Цікавим видається і той факт, що настання 18 років в період відбування арешту – не є приводом для зміни тривалості арешту, порівняно з тим, що передбачений у Ст. 101 КК України. І нарешті одне з найсуворіших покарань для неповнолітніх за КК України – це Ст. 102 позбавлення волі на певний строк. Таке покарання призначається в самому крайньому випадку і то за умов, якщо інші більш м'які покарання не будуть ефективними і не принесуть потрібного ефекту виправлення та ресоціалізації неповнолітнього злочинця. Мінімальний строк позбавлення волі – становить один рік. Максимальний строк такого покарання призначається в залежності від ступеню вчинення злочину, проте не може перевищувати строки, передбачені у Ч. 3 Ст. 102 КК України. Даний вид покарання призначається особам, які не досягли 18 річного віку. Проте, варто додати, що всі ці покарання призначаються неповнолітнім лише у крайніх випадках. Як ми зазначали, неповнолітні є привілейованою категорією і злочин, вчинений неповнолітніми є обставиною, що пом'якшує покарання.

Л і т е р а т у р а :

1. Кримінальний кодекс України. Видавець Паливода А. В. Офіційний текст. – Київ, 2018. – С. 264.
2. Кримінальний кодекс України. Видавець Паливода А. В. Офіційний текст. – Київ, 2018. С. 264.
3. Кримінальний кодекс України. Видавець Паливода А. В. Офіційний текст. – Київ, 2018. С. 264.
4. Кримінальний кодекс України. Видавець Паливода А. В. Офіційний текст. – Київ, 2018. С. 264.

*О. Я. Кархут,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
НПУ імені М. П. Драгоманова*

ОСВІТНЄ ПРАВО УКРАЇНИ: ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ ПРОБЛЕМИ

Проблематика системи права завжди викликала зацікавленість у науковців, а останнім часом виникла потреба в аналізі багатьох проблемних питань цього явища, необхідних як теоретикам, так і практикам.